

РОЗДІЛ VII. ПРОБЛЕМИ МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТИ

УДК 378.091.3:378.22:78

Ігор Гайда

Мукачівський державний університет

ORCID ID 0009-0005-6768-910X

DOI 10.24139/2312-5993/2025.05/243-252

УДОСКОНАЛЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦЯ З МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА В СУЧАСНИХ УМОВАХ

У статті здійснено теоретичний аналіз актуальної, на сьогодні, проблеми удосконалення професійної підготовки фахівця з музичного мистецтва в сучасних умовах. Доведено, що окреслення основних напрямів та засобів модернізації професійної підготовки фахівців з музичного мистецтва відбувається з урахуванням вимог сучасних світових тенденцій в освіті і вважається актуальною проблемою суспільного розвитку, яка стосується формування ціннісного світу та духовних потреб особистості.

Проаналізовано різні підходи до обґрунтування інструментів та процесів, що можуть бути використані для покращення якості музичної освіти й підвищення конкурентоспроможності випускників на ринку праці. Акцентовано, що сучасний стан ринку праці в музичній сфері характеризується високою конкуренцією та різноманітністю можливостей, що в свою чергу сприяє зростанню попиту на фахівців з музичного мистецтва в умовах високої конкуренції та, на жаль, нестабільних доходів. Саме ці чинники обумовлюють якість освіти, доступність навчальних програм та можливостей для здобувачів і випускників у подальшій професійній діяльності.

Наголошено, що сучасний стан вищої музичної освіти характеризується зростанням дистанційного навчання, що впливає на зниження його якості через ускладнення реалізації повною мірою можливості індивідуалізації підходу до кожного здобувача, оскільки державне фінансування вищої освіти значно скорочується без урахування специфіки нормативно-правового регулювання підготовки фахівців з музичного мистецтва, що обумовлює окреслення чітких перспектив розвитку якісної музичної освіти, що відповідає вимогам модернізації та запитам суспільства. Констатовано, що якісне функціонування системи музичної освіти залежить і від того, наскільки кожен фахівець з мистецтва активно залучає учнів до музичної творчості, освоєння надбань музичного мистецтва через гармонійне поєднання використання традиційних методів і впровадження сучасних інноваційних технологій музичної освіти.

Ключові слова: професійна підготовка, музична освіта, музичне мистецтво, вища музична освіта, якість освіти, фахівець з музичного мистецтва.

Постановка проблеми. Упродовж останніх років у системі професійної підготовки фахівців з музичного мистецтва відбувалися реформи та модернізаційні процеси, пов'язані з імплементацією європейських стандартів щодо створення й функціонування системи зовнішнього та внутрішнього забезпечення її якості. Ці напрями

державної освітньої політики не втратили значущості й сьогодні, але потребують оновлення та концептуального бачення щодо подальшої трансформації системи вищої мистецької освіти, забезпечення якості надання освітньо-мистецьких послуг та ефективного функціонування закладів вищої освіти з урахуванням наслідків війни.

Концепція вищої мистецької освіти означає мету, яка має випереджаючу модернізацію освіти для створення бази підготовки фахівців з музичного мистецтва нової генерації та забезпечення умов для становлення і розвитку сучасних альтернативних моделей професійного та особистісного їхнього розвитку.

Зростання значимості якості як фундаментальної категорії, свідчить про те, що якість – це показник високої ефективності діяльності, джерело національного багатства і, що важливо, чинник виходу з соціальних та економічних криз.

Якість професійної підготовки майбутніх магістрів з музичного мистецтва обумовлюється сукупністю показників, що характеризують різні аспекти освітньо-мистецької діяльності: зміст освіти, форми і методи навчання, матеріально-технічна база, кадровий склад, управління якістю освіти. В цілому якість професійної підготовки фахівців з музичного мистецтва варто розглядати як узагальнений показник розвитку суспільства у певному часовому вимірі, у динаміці тих змін, що характеризують поступ держави в контексті світових тенденцій, що підкреслює актуальність нашого дослідження.

Аналіз актуальних досліджень. Окремі аспекти розвитку вищої музичної освіти в Україні у контексті загальноєвропейських процесів розглядаються у працях дослідників: М. Акалович, М. Бойченко, А. Козир, Н. Овчаренко, О. Олексюк, Г. Падалки, Н. Попович, А. Растрігіної та ін.

Досліджуючи якість функціонування музичної освіти на перетині різних галузей наукового знання, вчені підкреслюють значення рефлексивного аналізу досягнутого як провідної умови створення продуктивної основи для модернізації вищої музичної освіти та проектування шляхів її оновлення. Серед провідних чинників подолання суперечностей, що склались в сучасній музичній освіті, важливою є реалізація інтенсивних шляхів удосконалення навчального процесу, розширення індивідуалізовано-творчих форм підготовки студентів, гармонійно-раціональне узгодження навчальної і практичної діяльності майбутніх фахівців, підкреслюючи провідну роль викладача у цілеспрямованому процесі внесення освітніх коректив у мистецьку

професійну освіту, сформованість його художньо-методичної культури, готовність і здатність до безперервного професійного саморозвитку (Падалка, 2019).

Ідея неперервної професійної підготовки фахівця з музичного мистецтва передбачає пошук системотворчого чинника, який забезпечив би нерозривність усіх рівнів фахової підготовки і практики. На думку вченої, таким інваріантом є взаємодія і поетапне збагачення структурних компонентів професійно-особистісного досвіду майбутнього фахівця, особливо щодо діяльнісно-практичного компонента (Попович, 2021).

Предметом дослідження М. Акалович, М. Бойченко постає професійна підготовка майбутніх фахівців у галузі музичного мистецтва в Україні та Австрії. У дослідженні висвітлюються сучасні тенденції модернізації системи вищої мистецької освіти на засадах її інтеграції в європейський освітній простір, на основі переосмислення її нормативних, змістово-процесуальних та методичних засад із урахуванням прогресивних здобутків європейського досвіду. У цьому контексті, наголошують автори, на особливу увагу заслуговує австрійський досвід професійної підготовки майбутніх фахівців у галузі музичного мистецтва, як країни, що має давні традиції та багатий позитивний досвід в означеній галузі. Крім того, вивчення та творче запозичення прогресивного зарубіжного досвіду професійної підготовки майбутніх фахівців під час розроблення чи перегляду освітньої програми є обов'язковою вимогою, за якою оцінюється якість освітніх програм експертами Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти, адже наближення змісту освітніх програм до європейських стандартів розширює можливості інтернаціоналізації вищої мистецької освіти та безпосередньо академічної мобільності її здобувачів (Акалович, Бойченко, 2023).

Разом із тим, незважаючи на значний науковий доробок вчених, якість професійної підготовки майбутніх фахівців у галузі музичного мистецтва потребує подальшого поглибленого дослідження.

Мета статті – здійснити аналіз проблеми удосконалення професійної підготовки фахівця з музичного мистецтва в сучасних умовах.

Виклад основного матеріалу. На сьогодні особливо важливого значення набуває пошук ефективних шляхів професійної підготовки

майбутніх фахівців з музичного мистецтва на основі оновлення й модернізації музичної освіти.

Так, А. Растригіна розглядає музичну професійну освіту як галузь вищої освіти, одним із завдань функціонування якої сьогодні є розвиток інноваційно-творчого потенціалу фахівця, від особистісної, соціальної й професійної самоактуалізації та самореалізації якого в значній мірі залежить духовно-культурне становлення та життєтворчість підростаючого покоління. Завдяки мистецтву, акцентує авторка, як способу передачі певної ідеї між творцем, учасником і аудиторією, будь-яка особистість залучається не тільки до розуміння тих сенсів, котрі виражаються у різних культурах, а й вчиться розумінню, розвитку та прояву власних почуттів за допомогою ряду мистецтв та інших культурних форм. Ефективність реформування професійної мистецької освіти, яка завжди була і залишається джерелом культурних традицій і центром становлення духовності народу, великою мірою залежить, вважає вчена, від наявності певної освітньої моделі, що здатна забезпечити становлення інноваційно-творчого потенціалу мистецького освітнього простору за рахунок реалізації відповідних умов, відтворення яких відбувається на засадах новітньої освітньої парадигми XXI століття. Затребуваність такої парадигми зумовлюється основними аспектами її сутності, спрямованої на переулаштування культурного поля нації та допомоги майбутньому фахівцеві у професійному саморозвитку і духовно-творчому сходженні (Растригіна, 2018).

Професійна підготовка майбутніх фахівців у галузі музичного мистецтва покликана сформувати унікального професіонала, захопленого музикою, який має сформовані знання щодо стилів та жанрів мистецтва, володіє інноваційними методиками навчання, на високому професійному рівні демонструє гру на інструменті, прагне передати учням найкращі здобутки вітчизняного та світового музичного мистецтва. Складність професійної підготовки майбутніх фахівців у галузі музичного мистецтва у тісному взаємозв'язку особистісно-професійних, психолого-педагогічних та музично-виконавських аспектів, адже майбутній фахівець-музикант власним прикладом прищеплює учням любов до музики, формує погляди, художньо-естетичні смаки, ціннісні орієнтації учнів тощо. І водночас він дбайливо, на основі глибокого аналізу й особистісного підходу до кожного учня розробляє унікальну для кожного траєкторію формування виконавських навичок. Усвідомлення важливості, складності і неоднозначності такої підготовки майбутніх

фахівців вступає у певну суперечність із браком дійсно нових, сучасних методів і технологій, адже музична педагогіка особливо пов'язана з традиціями, які закладалися не одне століття, що загострює актуальність порушеної проблеми в сучасних умовах (Новська, Черноморець, 2023).

Професійна підготовка майбутніх фахівців з музичного мистецтва, як цілісний освітній процес, спрямована на забезпечення їхньої готовності до професійної діяльності, що передбачає опанування студентами системою фахових компетентностей. Вчена наголошує, що в у сфері вокального виконавства – сьогодення потребує універсального виконавця, який досконало володіє голосом в різножанровому й різностильовому репертуарі, творчо підходить до створення художнього образу й артистично його втілює, проявляє майстерність у використанні звукопідсилювальної апаратури, має яскравий сценічний імідж. Інноваційною ознакою вокально-виконавського мистецтва XXI століття, акцентує дослідниця, є вміння співака використовувати різні манери співу, поліхудожні й полістилістичні прийоми (Овчаренко, 2018).

На думку більшості науковців, професійна підготовка майбутніх фахівців з музичного мистецтва передбачає навчання знань, умінь і навичок у галузі професійної діяльності, які становлять важливу складову їхньої професійної компетентності. Професійна підготовка майбутніх фахівців з музичного мистецтва має ґрунтуватися на розвитку професійної культури, підготовці до саморозвитку та самовдосконалення, обов'язковій продуктивній практиці. Багатоаспектність професійної культури майбутнього фахівця в галузі музичного мистецтва реалізується в процесі цілеспрямованої підготовки у вищому музичному навчальному закладі і передбачає системне проникнення в найважливіші в сучасному світі напрями освіти, а саме: забезпечення безперервності освіти, розвиток естетичного досвіду, створення особливого творчого середовища і творчо-емоційного стилю роботи, розвиток співтворчості викладачів і студентів. Підготовка майбутніх фахівців музичного мистецтва до навчання та професійного розвитку є невід'ємною складовою їхньої фахової підготовки. Ефективність цього процесу значною мірою залежить від залучення майбутніх фахівців музичного мистецтва до активної професійної діяльності, створення педагогічного середовища, що забезпечує реалізацію їхнього професійного потенціалу та особистісний розвиток, набуття знань, умінь і навичок з теорії розвитку особистості в процесі діяльності, побудови міжособистісних стосунків і

творчої співпраці між усіма учасниками педагогічного процесу, забезпечення якості організації самостійної роботи та якості педагогічного процесу. Що стосується практики, то незаперечним є той факт, що досвід, набутий студентами під час практики, дає їм можливість визначити власну життєву та професійну позицію, усвідомити доцільність обраної сфери діяльності та виявити ступінь сформованості особистісних якостей, необхідних для фахівця в галузі музичного мистецтва (Луценко, Костенко, Салдан, Заболотний, Дорохіна, 2024).

Нам імпонує окреслена у дослідженні Р. Прокопенко з професійної підготовки майбутніх фахівців у галузі музичного мистецтва модель процесу її досягнення, який складається з таких етапів: виховання здатності успішно виконувати професійні обов'язки; підготовка до стабільної продуктивної праці; досягнення професійної майстерності у процесі реалізації професійної ролі; творче оволодіння інноваційним стилем професійної діяльності. Професійна підготовка на думку автора – це наявність у фахівця у галузі музичного мистецтва необхідної суми знань, умінь і навичок, що визначають його сформованість до професійної діяльності, професійного спілкування і особистості музичного митця як носія певних цінностей, ідеалів і педагогічної свідомості (Прокопенко, 2011).

Тенденції цивілізаційного розвитку (глобалізація та інтернаціоналізація, поширення інформаційних технологій тощо) вимагають від системи вищої освіти якісних результатів підготовки фахівця, здатного самостійно й компетентно приймати рішення, готового до саморозвитку і самореалізації в професійній діяльності. Основою побудови образу фахівця і моделювання його підготовки став компетентнісний підхід, який, спираючись на світову освітню практику, впевнено переходить на позиції ключової методології її модернізації. Реалізація компетентнісного підходу у вищій мистецькій освіті, підкреслює вчена, зумовлюється радикальними змінами, що відбуваються в сферах духовного виробництва і в професійних структурах. Аналіз основних тенденцій розвитку вищої мистецької освіти в Україні свідчить про те, що в сучасних умовах активізується процес пошуку нових стратегій та інноваційних технологій. Однак при цьому важливо, щоб в умовах модернізації вищої мистецької освіти вдалося підготувати фахівця широкої професійної компетентності. Остання включає не лише кваліфікацію, визначену системою набутих знань, умінь і навичок, а й базові особистісні якості, а також

універсальні вміння й здібності, які характеризуються ширшою сферою застосування і визначаються як ключові (Олексюк, 2012).

На наш погляд, одним із актуальних напрямків під час професійного становлення майбутніх фахівців з музичного мистецтва є практична підготовка.

Науковці підкреслюють, що завдання фахової підготовки майбутніх музикантів-педагогів, найбільш повно розкриваються в результатах їх практичної діяльності, до яких можна віднести:

- створення організаційних можливостей для виконання завдань фахової підготовки в сучасних умовах;
- цілеспрямоване формування майбутнього музиканта-педагога як громадянина, патріота, який має високі моральні якості, бездоганно дотримується державного законодавства;
- оволодіння студентами фаховою компетентністю на основі системи фахових знань та умінь в умовах, що змінюються;
- гарантування цілеспрямованого розвитку у студентів духовних сил та високих моральних якостей;
- вироблення у майбутніх учителів емоційно-вольової стійкості, психологічної готовності до подолання професійних труднощів (Козир, Федоришина, 2023).

Підвищення якості практичної підготовки фахівця з музичного мистецтва забезпечується застосуванням таких принципів, як неперервність освіти, її демократизація, орієнтація на творчу діяльність і неповторність особистості кожного фахівця, забезпечення диференційованого й індивідуально-творчого підходу до її формування. Дослідниця акцентує, що для ефективного формування професійно-творчої активності й практичної готовності фахівця з музичного мистецтва під час проходження практики необхідно (Попович, 2021):

- забезпечити умови для реалізації здобувачами-практикантами особистісних творчих якостей у навчально-виховному процесі мистецького дитячого освітнього закладу;
- надати можливість студенту-практиканту усвідомити себе як індивідуальність, створити умови для виявлення рівня студента як музиканта-виконавця;
- розвивати у студентів вміння й навички самостійного добору музично-навчального репертуару для учнів різного віку;
- формувати вміння здійснювати самоаналіз рівня власної інтерпретації під час виконання музичних творів;

- здійснювати аналіз професійно-особистісних якостей студента як режисера у процесі моделювання нестандартного музичного заняття;

- створювати умови для розвитку виконавського й педагогічного артистизму майбутніх фахівців на прикладі змодельованих музично-педагогічних ситуацій;

- розвивати у студентів уміння діалогової взаємодії, формуючи навички комунікативно-творчої діяльності в музично-освітньому процесі (Попович, 2021).

Висновки. Таким чином, одним із пріоритетних завдань вищої музичної освіти сьогодення є підготовка високопрофесійних кадрів, які не лише опанували необхідний комплекс фахових знань, умінь та навичок, але поряд з тим, вільно володіють своєю професією й орієнтуються в суміжних галузях діяльності, здатні до постійного професійного самовдосконалення та успішної самореалізації.

Перспективи подальших досліджень. Подальша перспектива досягнення якості професійного становлення фахівця з музичного мистецтва в умовах трансформації української музичної освіти виявляється у дискурсі реалізації завдань модернізації вищої музичної освіти, що визначають пріоритет розвитку творчої особистості, адекватної сучасним тенденціям розвитку культури, мистецтва і суспільства.

ЛІТЕРАТУРА

- Акалович, М.В., Бойченко, М.А. (2023). Професійна підготовка майбутніх фахівців у галузі музичного мистецтва в Україні та Австрії: порівняльний аспект. *Актуальні проблеми мистецької освіти*, 2 (3), 21–26 (Akalovych, M.V., Boichenko, M.A. (2023). Professional training of future specialists in the field of musical art in Ukraine and Austria: a comparative aspect. *Current issues in art education*, 2 (3), 21–26).
- Луценко, В.В., Костенко, Л.В., Салдан, С.О., Заболотний, І.П., Дорохіна, Л.О. (2024). Професійна підготовка фахівців з музичного мистецтва. *Наукові інновації та передові технології*, 4(2), 1030–1039 (Lutsenko, V.V., Kostenko, L.V., Saldan, S.O., Zabolotnyi, I.P., Dorokhina, L.O. (2024). Professional training of specialists in musical art. *Scientific innovations and advanced technologies*, 4(2), 1030–1039).
- Новська, О.Р., Черноморець, М.С. (2023). Підготовка майбутніх фахівців у галузі музичного мистецтва до формування виконавських навичок учнів-інструменталістів. *Актуальні проблеми мистецької педагогіки*, 1 (2), 26–32 (Novska, O.P, Chernomorets, M.S. (2023). Preparing future specialists in the field of musical art to develop the performing skills of student instrumentalists. *Current problems of art pedagogy*, 1 (2), 26–32).

- Овчаренко, Н.А. (2018). Професійна підготовка майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-виконавської діяльності. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*, 170, 12–17 (Ovcharenko, N. (2018). Professional training of future music teachers for vocal and performing activities. *Scientific notes. Series: Pedagogical sciences*, 170, 12–17).
- Олексюк, О.М. (2012). Компетентнісно орієнтований освітній простір як основа модернізації вищої мистецької освіти. *Сучасні стратегії університетської освіти: якісний вимір: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції*. Київський університет імені Бориса Грінченка, 494–501 (Oleksiuk, O. (2012). Competency-oriented educational space as the basis for the modernization of higher art education. *Modern strategies of university education: qualitative dimension: materials of the International scientific and practical conference*. Borys Grinchenko Kyiv University, 494–501).
- Падалка, Г.М. (2019). Парадокси і перспективи підготовки фахівців у системі професійної мистецької освіти. *Науковий часопис НПУ імені М.П.Драгоманова. Серія 14. Теорія і методика мистецької освіти*, 26, 3–8 (Padalka, H. (2019). Paradoxes and prospects of training specialists in the system of professional art education. *Scientific journal of the NPU named after M.P.Dragomanov. Series 14. Theory and methodology of art education*, 26, 3–8).
- Попович, Н.М. (2021). Функціональна характеристика діяльнісної та практичної складових професійно-особистісного досвіду фахівця з музичного мистецтва. *Музичне мистецтво в освітологічному дискурсі*, 6, 9-13 (Popovych, N. (2021). Functional characteristics of the activity and practical components of the professional and personal experience of a specialist in musical art. *Musical art in the esoteric discourse*, 6, 9-13).
- Прокопенко, Р. В. (2011). Специфіка змістового наповнення інтересу до педагогічної і діяльності майбутніх учителів музики. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 14. Теорія і методика мистецької освіти*, 11, 78–81 (Prokopenko, R. (2011). Specificity of the content of interest in the pedagogical and activity of future music teachers. *Scientific journal of the NPU named after M.P.Dragomanov. Series 14. Theory and methodology of art education*, 11, 78–81).
- Растрюгіна, А.М. (2018). Інноваційно-творчий потенціал мистецького освітнього простору як основа реалізації новітньої парадигми освіти XXI століття. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*, 170, 17–22 (Rastryhina, A. (2018). The innovative and creative potential of the artistic educational space as the basis for implementing the newest paradigm of education of the 21st century. *Scientific notes. Series: Pedagogical sciences*, 170, 17–22).
- Трансдисциплінарний вимір підготовки фахівців мистецького профілю : колективна монографія. (2023). Ч. 2 / за заг. ред. А. Козир, В. Федоришина. Київ : Вид-во «Світ знань», 367 (A. Kozyr, V. Fedoryshyna (Ed.). (2023). Transdisciplinary dimension of training of specialists in the arts: collective monograph. Kyiv, 367).

SUMMARY

Hayda Igor. Improvement of professional training of a musical artist in modern conditions.

The article provides a theoretical analysis of the current, today's, problem of improving the professional training of musical art specialists in modern conditions. It is proven that the delineation of the main directions and means of modernization of professional training of musical art specialists takes place taking into account the

requirements of modern world trends in education and is considered a topical problem of social development, which concerns the formation of a world of values and spiritual needs of the individual. Various approaches to substantiating tools and processes that can be used to improve the quality of musical education and increase the competitiveness of graduates in the labor market are analyzed. It is emphasized that the current state of the labor market in the musical sphere is characterized by high competition and a variety of opportunities, which in turn contributes to the growth of demand for musical art specialists in conditions of high competition and, unfortunately, unstable incomes. It is these factors that determine the quality of education, the availability of educational programs and opportunities for applicants and graduates in further professional activities. It is emphasized that the current state of higher music education is characterized by the growth of distance learning, which affects the decline in its quality due to the difficulty of fully realizing the possibility of individualizing the approach to each applicant, since state funding for higher education is significantly reduced without taking into account the specifics of the regulatory and legal regulation of the training of specialists in musical art, which necessitates the delineation of clear prospects for the development of high-quality musical education that meets the requirements of modernization and the needs of society. It is stated that the high-quality functioning of the music education system also depends on the extent to which each art specialist actively involves students in musical creativity, mastering the achievements of musical art through a harmonious combination of the use of traditional methods and the introduction of modern innovative technologies of musical education.

Key words: professional training, music education, musical art, higher musical education, quality of education, musical art specialist.

УДК 378.016:78

Роман Філяк

Мукачівський державний університет

ORCID ID 0009-0007-3131-2655

DOI 10.24139/2312-5993/2025.05/252-261

ЗМІСТОВІ ЗАСАДИ МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

У статті розкрито особливості змістових засад мистецької освіти в Україні. Акцентовано, що зміст мистецької освіти передбачає різні напрями художнього розвитку учнівської молоді та студентства. Розкрито значення, характерного для мистецької освіти, широкого кола охоплення різних галузей мистецтва, що в свою чергу створює сприятливі обставини, уможливорює впровадження поліпарадигмальних підходів, які передбачають полівимірність, міждисциплінарність, готовність майбутніх фахівців до засвоєння і виконання в майбутньому широкого спектру різновидів діяльності, синтез знань з різних наукових галузей.

Констатовано, що ключовою ідеєю сучасного змісту загальної мистецької освіти в закладах загальної середньої освіти є цілісний художньо-естетичний розвиток особистості, що забезпечується органічною взаємодією різних видів мистецтва і координацією знань, умінь та уявлень. Набуті знання та вміння важливі для формування у свідомості учнів цілісного, поліхудожнього та полікультурного образу світу. Висвітлено, що теоретичне осмислення закономірного характеру взаємозв'язку освіти й культури, їх ізоморфної тотожності дозволяє висунути припущення про перспективність і